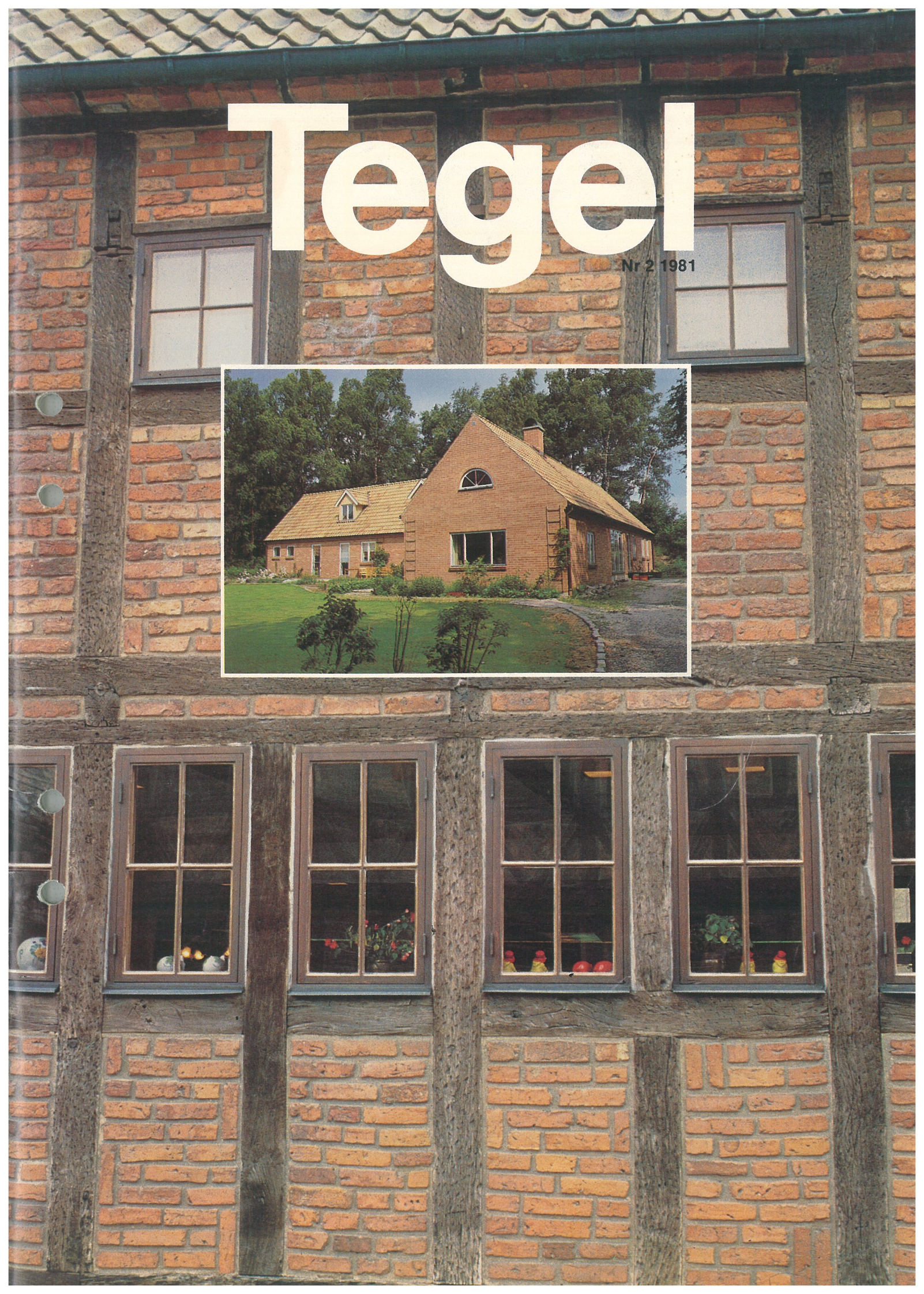

Tegel

Nr 2 1981

JAN JUHLIN.

Jan Juhlin, Tidskriften Tegels redaktör och ansvarige utgivare, har gått bort. Endast 50 år gammal. Den 13 juni drabbades han av en hjärtinfarkt ute på familjens sommarställe i Mälaren.

Jan anställdes som informationschef vid Sveriges Tegelindustri-förening våren 1966. Här fick han ansvaret för den centrala utgivningen av tegelindustrins tekniska informationsmaterial till konstruktörer, arkitekter, entreprenörer, skolor etc. Han utsågs samtidigt till redaktör för Sveriges Tegelindustri-förenings branschorgan, Tidskriften Tegel, för vilken han 1976 även blev ansvarig utgivare.

Tidskriften Tegel kom att ligga Jan varmt om hjärtat. Här kunde han ge utlopp för sin estetiska läggning och konstnärliga begåvning. Valet av förstklassigt bildmaterial liksom den genomtänkta layouten är exempel härpå. Det har i hög grad bidragit till att göra Tidskriften Tegel till en av landets främsta byggfacktidsskrifter.

Vi som kände Jan saknar hans i alla avseenden levande väsen, hans öppna och rättframma sätt, glimten i ögat och de snabba replikerna. Vi minns honom med värme och vår saknad är stor.

Tegel

Tidskrift för Sveriges Tegelindustriförening ISSN 0040-2117

Nr 2 1981 Årgång 71

Tema: Tegelhus i södra Sverige.

Innehåll.

"Historiskt tegel."

Av Arkitekt Yngve Lundquist.....	4
Tegelhus i södra Sverige.	8
Kv. Källvattnet i Ramlösa.....	8
Villa Gynning i Björnstorp.....	14
Kv. Gärdet i Lund.....	16
Villa Bernhede i Malmö.....	18
Östragård i Åkarp.....	20
Kv. S:t Peter i Lund.....	22
Gamla Hjärup.....	24
Villor i Häljarp.....	25
Kv. Kaninen i Helsingborg.....	26
Kv. Stockasjön i Malmö.....	26
Villaområde på Norra Fäladan i Lund.....	28
Tegel som bärande material.	30

Tidskriften Tegel

Birger Jarlsgatan 58
114 29 STOCKHOLM
Tel. 08/23 16 90

Ansvarig utgivare: Björn Eriksson
Intresserade får tidskriften kostnadsfritt.

Om källan anges, är eftertryck tillåtet.

Produktion: Werne & Co,
Stockholm.

Tryck: Skandia-Tryckeriet,
Göteborg.

Tegelbruk anslutna till Sveriges Tegelindustriförening.

- Ⓜ **AB Bara Tegelbruk²**, Fg, M
230 40 Bara, tel. 040/44 71 84,
44 71 85
- Ⓜ **Bohustegel AB¹**, Fb, Fg, Fr, M
455 00 Munkedal, 0524/212 00.
**Falktegel-Falkenbergs
Tegelbruks AB**
Tegelbruksvägen 16,
311 00 Falkenberg,
tel. 0346/144 30.
- t Falkenbergs Tegelbruk R, M.
- Ⓜ Sennans Tegelbruk Fb, Fg, Fr, M.
- Ⓜ **AB Forssa Tegelbruk¹**, Fb, Fr, M.
Box 76, 517 01 Bollebygd,
tel. 033/840 20.

- Ⓜ **Hallsbergstegel AB**, Fb, Fr, M
Box 39, 694 01 Hallsberg,
tel. 0582/111 35.
- Ⓜ **AB Kaniks Tegelfabrik²**,
Fb, Fg, Fr, M
237 00 Bjärred,
tel. 046/470 24, 470 09.
- Ⓜ **Klippans Tegelbruks AB²**,
Fb, Fr, M
Box 50, 264 00 Klippan,
tel. 0435/140 65.
- Ⓜ **Minnesbergs Tegelbruks AB²**,
Fb, Fg, Fr, M
Minnesberg, 233 00 Svedala,
tel. 040/48 52 40, 48 52 50,
48 52 55.

Mälardalens Tegel,
Box 30047, 104 25 Stockholm,
tel. 08/23 33 65.

- Ⓜ Bergsbrunna Tegelbruk,
Fg, Fgrå, M.
- Ⓜ Haga Tegelbruk, Fb, Fr, M.

† **Sköldinge Byggelement AB.**
t Armerade tegelskift.
Box 9, 640 24 Sköldinge,
tel. 0157/503 70.

- Ⓜ **Slottsmöllans Tegelbruk²**,
Fb, Fr, M
Box 128, 301 03 Halmstad,
tel. 035/11 80 54.

Vålbackens Tegelbruks AB,

Fb, Fr, M
Prästgatan 24, 831 31 Östersund,
tel. 063/11 13 85, 11 96 65,
11 37 55.

- Ⓜ **Östra Grevie Tegelbruk AB²**,
Fb, Fg, Fr, M
235 00 Vellinge, tel. 040/48 70 06,
48 73 72.

Fb=brunt fasadtegel.
Fg=gult fasadtegel, Fgrå=grått
fasadtegel.
Fr=rött fasadtegel, M=murtegel,
R=dräneringsrör.

Ⓜ = Ansluten till Svensk Tegel-
kontroll.

† = Tillverkningskontroll genom
KRB.

t = Tillverkning av typgodkända
produkter.

Försäljning genom:

- ¹ **BoFo Tegelprodukter AB**,
Kråketorpsgratan 10 C,
431 33 Mölndal, tel. 031/87 04 90.
- ² **AB Tegelcentralen**, Box 17118,
200 10 Malmö, tel. 040/734 20.

GL
GALERIE
LEGER

FÖRÄNDRAD ÅR 1846 BYGGNADEN OMNÄMND FÖRSTA GÅNG ÅR 1980 OMBYGGD ÅR 1910

Några av historiens mest tilltalande byggnader är murade i tegel.

I Delos och Pompeji finns rester av fantasi-eggande atriumhus. I södra Sverige och mellaneuropa förenas tegel och trä i korsvirkeshusens uttrycksfulla fasader. Här finns mycket inspiration att hämta även för modernt byggande.

Av Yngve Lundquist.

Från Lilla Torg i Malmö.

Rom är ur många synpunkter en spännande stad. Inte minst för den som vill studera de elementära grunderna för tegel och murande.

Det äldst kända murade valvet som fortfarande är bevarat finns i Tabulariet på Capitoleums östra brant, mot Forum Romanum. Det uppfördes omkring 100 år f.Kr. S snabbt tillägnade sig romarna den nya valvslagningstekniken och det är imponerande att knappt 200 år skiljer från det första valvet till Pantheon, som väl kan betraktas som det mest utsökta rummet i den västerländska kulturen.

Historiska bostäder i tegel.

Det är inte bara magnifika byggnader romarna bjuder på. Här finns även några av de äldst bevarade privatbostäderna i tegel. Kejsar Augustus grymma men sköna hustru Livia byggde sig ett hus på Palatinen. Huset är väl värt ett besök, inte minst för de välbevarade murmålningarnas skull.

För den som sätter värde på vackert tegel, är det kanske ännu intressantare att besöka Hadrianus villa vid Tivoli. Här blandas den dåtida världens märkligaste byggnader i en underbar, förvuxen parkmiljö. Hus, valv och murar.

Den som finner hettan och larmet i Rom för påfrestande kan liksom Horatius söka sig till de svalkande och tysta Sabinerbergen, där skaldens diktarhem fortfarande röjer murrester.

Tegel och trä i Sverige.

I Sverige har vi tillgång till två fina byggnadsmaterial. Det ena är trä som utvinns ur skogarna, det andra är tegel från våra leråkrar.

I skogsbygder har man byggt med trä, i jordbruksområden med tegel. Detta har sedan generationer präglat vårt byggande, då mate-

Sigfrid Perssons fina radhusområde Friluftstaden i Malmö byggdes i början på femtiotalet.

En arkitektävling om skånska hustyper utlystes i mitten på femtiotalet. Tävlningen vanns av den danske arkitekten Jörn Utzon, som numera är ett känt namn över stora delar av världen. Stjärnstaden i Lund kännetecknas av en modern planlösning och nya vägar att använda tegel.

Villan i två våningar på Helgonavägen 18 i Lund. Byggt 1953 med Klas Anselm som arkitekt. Konstruktionen är en stomme av lättbetong som klätts och mönstrats med rött tegel på flatan.

Linnéstaden vid Pedellgatan i Lund uppfördes av byggmästare Harry Karlsson i slutet av fyrtiotalet. Arkitekten var Hans Westman. Bärande tegelstomme och yttreväggar av rött tegel med inslag av putsade fasaddetaljer.

rialet oftast hämtades från platsen och där skickliga murare och snickare byggde husen med tradition och känsla.

Industrialiseringen av byggandet och de förbättrade transportmöjligheterna är faktorer som skapat en revolution i bygd och kultur. Utvecklingen är inte enbart positiv.

Det platsbyggda husets fördelar.

Otvivelaktigt har det i våra dagar uppstått en kamp mellan det fabriksbyggda och det platsbyggda huset. I ekonomiskt bistra tider vill krisdrabbade husfabrikanter visa sina alsters förträfflighet, det må vara dem tillåtet och förlåtet. Men de kan aldrig komma åt det platsbyggda husets fördelar.

Platsbyggda hus är i långa loppet det riktiga. De är i sin utformning anpassade efter omgivningens och tomtens förutsättningar såväl tekniskt, ekonomiskt, funktionellt och kulturellt.

Det platsbyggda huset är lämpat att uppföras i tegel. Tegelstenen passar in i många miljöer, men bör med varsamhet hanteras i skogsbygder.

Tegel är ett ursprungsmaterial.

Tegel, ett ursprungsmaterial som är lätt att kombinera med andra material. Tegel och trä, tegel och betong, tegel och puts kan göras i fina kombinationer.

I tegelmuren får vi inte heller glömma fogens betydelse. Med färgat bruk och växlande fogbredder är det lätt att skapa spännande fasader med stora skönhetsvärden.

Den bärande murens uttrycksfullhet.

Dagens byggande tar sikte på att snabbt resa den bärande stommen och att därefter kompletteras med in- och utvändiga ytskikt.

Tegel är ett bra bärande material, men det tar tid att få på plats. Tegel är numera mest ytskikt, vilket otvivelaktigt resulterar i mer monotona fasader i förhållande till den bärande murens uttrycksfullhet.

Detta är naturligtvis problem som uppmärksammas i tegelindustrin och inom arkitekturen.

”Möjligheterna att variera och förnya är oändliga.”

Henrik Jais-Nielsen visar det nybyggda kvarteret Källvattnet, som ligger strax intill den vackra parken kring den anrika brunnsanläggningen i Ramlösa.

”24 kedjehus ligger runt två små torg, som är tänkta för lek och samvaro. Torgen är omsorgsfullt planerade med generös markbehandling och mycket träd.

Idén att bygga kring torg är ju inte ny. Men under 60-talets storsatsning offrades trivseln många gånger för effektiviteten, och då blev det som bekant långa husrader, ofta längs stela och ointressanta bostadsgator.

Att bo kring ett torg är som att sitta vid ett runt bord, där alla har kontakt med varandra och ingen är utanför. Det är en kvalitet man kan få, om man planerar för mänsklig kontakt redan i stadsplanen.”

Burspråken är husens ögon.

”Varje hus har sin ingång från torget. Genom kökets burspråk kan man följa med i livet utanför. Burspråket är husets öga.

Från torgen kan man genom burspråken få en känsla av liv inne i husen, så att man känner sig omgiven av människor och inte bara av hus.

Husen i kvarteret ligger tätt. Därför upplevs torget som ett rum, med allt vad det innebär av trygghet och trivsel.”

Tegel ända upp till gavelspetsarna.

”Husen är byggda i gult tegel med röda tak och vita täckmålade fönstersnickerier.

Även gavlarna är helt uppmurade i tegel, vilket inte är så vanligt numera. Förr i tiden gjorde man alltid så, men idag är det billigare att lyfta en fullt färdig trägavel på plats med hjälp av en kran.

För att understryka teglets karaktär har vi medvetet arbetat med kontrasten mellan det uppglasade burspråket och de mer slutna tegelfasaderna. Detta betonas ytterligare av små tittgluggar, som finns här och var.

Enligt gammal tradition avslutas gavlarna med en kvartsstens-trappning vid takfotsbrädan. En detalj som är en konsekvens av att gavlarna är murade.”

Varmvita fogar.

”En annan viktig detalj är fogarnas utseende och form. Två hus med samma tegel i fasaden men med olika fogar kan upplevas som två helt skilda hus.

Ljusa fogar är en tradition här i Skåne. Det finns till och med exempel på att de vitmålas.

I kvarteret Källvattnet är fogarna varmvita. Det ger ett lätt intryck. Tillsammans med det gula teglet får man en känsla av pastellfärger.

Ljusa fogar är dock dyrare än de standardgrå. Och i kärva tider som dessa är det inte fogens färg som prioriteras.”

Provmurning förenklar tegelvalet.

”När man skall bestämma tegel till ett visst bygge är det viktigt att det finns bra provmaterial.

Här har vi ett utmärkt samarbete med tegelbruken, som tar fram provväggar med olika typer av tegel och fogar. Dessutom är det naturligtvis viktigt att titta på färdiga hus.

Det stora problemet idag är, att tegelindustrin gör alldeles för perfekta stenar. Både när det gäller form och färg.

För att motverka detta och för att tillfredsställa ett till synes outömligt behov av effekter bearbetas tegelytan på alla tänkbara sätt. Resultatet blir produkter som konsumenterna i vissa fall kan uppfatta som handslaget tegel.

Som tur är, finns det också exempel på en motsatt strävan. Bland annat har Klippans tegelbruk under senare år utvecklat en fin färgskala i sitt trådkurna tegel, en produkt som mottagits mycket positivt av både byggmästare och arkitekter.”

Teglet klarar fukten, regnet och vinden.

”I södra Sverige finns knappast något material som slår tegel. Tradition och yrkeskunnandet finns här och inget annat material klarar fukten, regnet och vinden lika bra.

Och det är bara att konstatera, att tegelstenen med sitt lilla format är som skapt för små hus. Möjligheterna att variera och förnya är oändliga.”

Kv. Källvattnet, Ramlösa.

Arkitektkontor: Bengt Blasberg och Henrik Jais-Nielsen, Helsingborg.

Tegel: gult, borstat tegel från Minnesberg.

Byggår: 1979–80.

Byggherre och entreprenör: SIAB, Bjuv.

”Ett nytt hus i ett gammalt tegeldistrikt.”

Björnstorp är en urgammal skånsk by vid foten av Romelåsen, knappt två mil öster om Lund, åt Dalbyhållet till. Här har familjen Gynning byggt sitt hus som ritats av Yngve Lundquist:

”Jag kände självfallet ett stort krav på att anpassa huset till traditionen i byn och den gamla bebyggelsen. Det är från den utgångspunkten man får se husets planlösning och utförande.

Att bygga i tegel var en själv-

klarhet i det här genuina tegeldistriktet. Men även den närbelägna lättbetongfabriken i Dalby bidrog till att det blev ett rejält stenhus. I tegelmurarna användes Klippans rosa tegel och taket har lagts med gult taktegel.

Tomten sluttar mot söder och huset är T-format med smal byggnadskropp. I söder, med större takhöjd, finns vardagsrum. I öster kök med matrum. Sovrummen ligger mot norr och i väster finns en

mindre tandläkarmottagning.

Vinden är klar att inredas. Vid den västra tomtgränsen finns garage och förråd.”

Villa Gynning i Björnstorp.

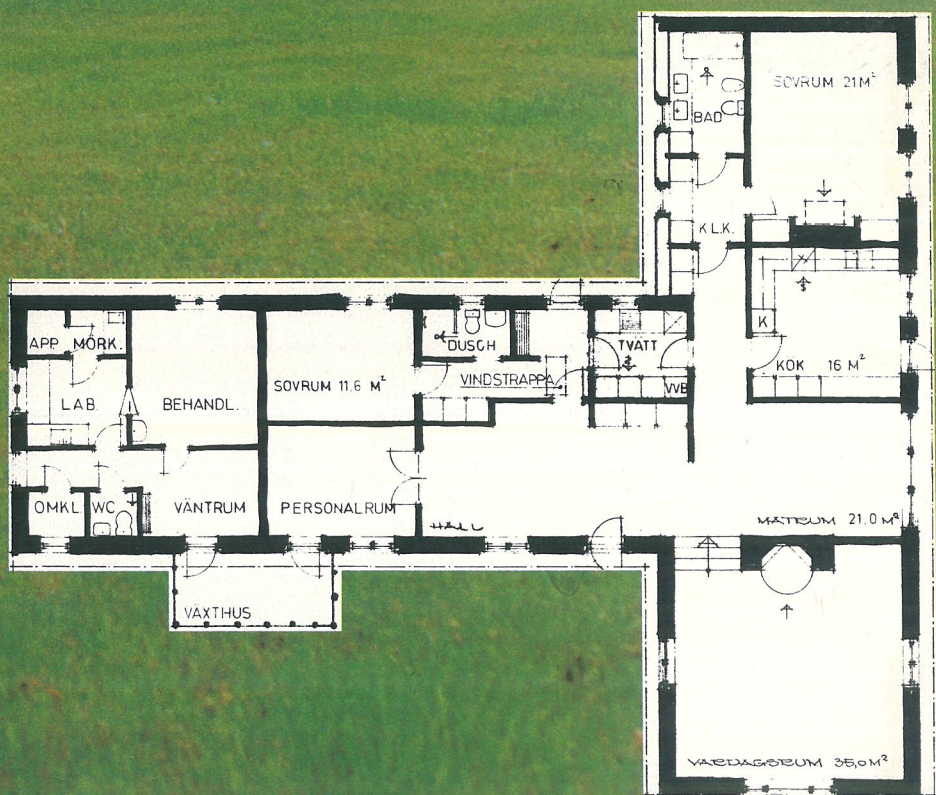
Arkitektkontor: Lundquist-Rendahl
Arkitektkontor i Lund.

Tegel: rosa tegel från Klippan.

Byggår: 1978.

Byggherre: Ebba och Göran Gynning.

Entreprenör: N Å Magnusson i Björnstorp.

”Vi tog stor hänsyn till de gamla husen runt kvarteret.”

Det finns enbart flerfamiljshus i 1½ och 2½ plan i kvarteret. Många av lägenheterna är marklägenheter med egen uteplats.

De sista hyresgästerna flyttade in i slutet av sommaren. Kvarteret är redan lummigt och grönt, eftersom många träd har fått stå kvar. Mellan husen finns gott om odlingsbara lotter, som utnyttjas flitigt.

Björn Lundquist berättar att det var Lunds kommunala bostads AB som utlyste en tävling mellan fyra arkitektkontor i Skåne. ”Att vi vann berodde nog mycket på att vi tagit så stor hänsyn till de gamla husen runt kvarteret. De utgör en fin miljö som vi gärna ville ta vara på och komplettera så fint och känsligt som möjligt. Dessutom fick vi in många lägenheter i kvarteret.

Att välja tegel som fasadmaterial är ju naturligt här i Skåne. Vi lade ner mycket omsorg och arbete på att välja rätt nyans och struktur på teglet. På några hus valde vi att tunnputsas fasadteglet.

Självklart är vi också inspirerade av våra kollegor på andra sidan Öresund. Danskarna är duktiga när det gäller att skapa trivsel och anpassa ny bebyggelse till gammal omgivning.

I stort sett har vi fått igenom våra tankar och idéer. Det är ett projekt med många genomarbetade detaljer, till exempel vid takfot och sockel.”

Kv. Gärdet, Lund.

Arkitektkontor: L E Magnusson arkitekt genom Inger Thede, Riina Espenberg och Björn Lundquist, arkitekter SAR.

Tegel: ”Umbra” trädkuret. Ind. Klippan. Rödgult trädkuret Bara. Läderfärgat, trädkuret Kanik.

Byggår: 1979–1981.

Byggherre: Lunds kommunala bostads AB.

Entreprenör: John Mattson Byggnads AB i Lund.

”Dansk lekfullhet och svenskt förnuft.”

”Villan på Idunavägen är ett beställningsjobb, som vi fick av en gammal god vän till mig.

Jag fick fria händer och det fanns inga krav att fasaden skulle vara i tegel. Men tegel tillsammans med

trä var de enda tänkbara materialen. Även om formspråket ändras, tycker jag att man ska försöka behålla de gamla fina materialtraditionerna.”

Det är Poul Hoffmann som berättar. Han är uppvuxen och utbildad i Danmark och har naturligtvis synpunkter på svensk och dansk arkitektur.

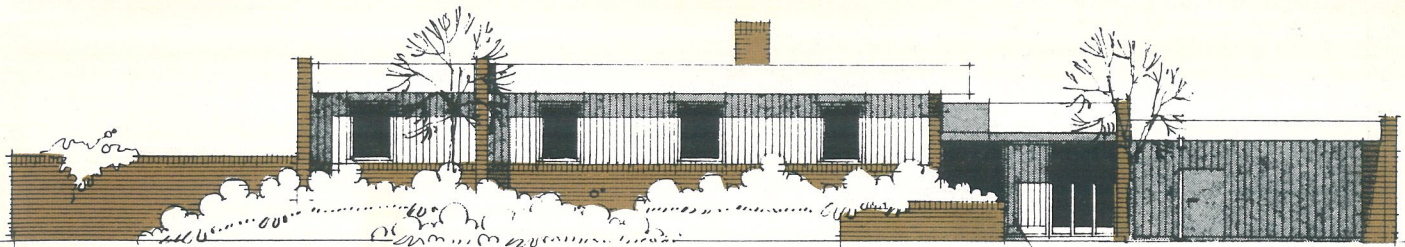
”Det svenska förnuftet och den danska lekfullheten är en bra kombination, som jag hoppas den här villan är ett levande exempel på.

Av naturliga skäl har jag en förkärlek till tegel. Det är inte bara att

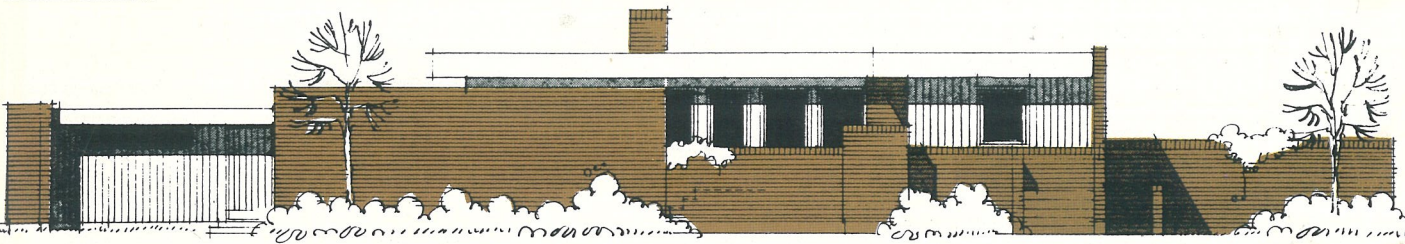
tegel är vackert. Det är också värdebeständigt och så gott som underhållsfritt. Och tyngre byggmaterial som tegel börjar komma till heders igen ur energisynpunkt, eftersom de ackumulerar värmen.

Det här teglet hittade jag, när jag besökte tegelbruket. Lerfärgat tegel var en spännande nyhet. Teglet smälter in i naturen och kan muras till stora ytor utan att göra ett tungt intryck. Skiftningarna i grönt tas upp i det laserade träet.”

FASAD MOT SÖDER

FASAD MOT NORR

Idunavägen, Malmö.

Arkitektkontor: Fritz Jaenecke
Arkitektgrupp AB.

Arkitekt: Poul Hoffmann.

Tegel: lerfärgat, borstat tegel från
Minnesberg.

Byggår: 1979.

Byggherre: Jan Bernhede.

”Husen i Östragård ritades först med putsad fasad.”

”När Burlövs kommun bjöd in till tävling för fyra, fem år sedan var en av de viktigaste förutsättningarna att det skulle rymmas många bostäder i området. Vi får ju inte breda ut oss och bygga på den skånska myllan.”

Lars Wester berättar att området består av 78 hus byggda kring nio gårdar.

”Husen är slutna åt vissa håll,

så att de kan placeras nära tomtgränsen. På så sätt upplevs också trädgårdarna som större.

Först ritade vi husen med putsade fasader. Men tegel är oslagbart ur underhållssynpunkt. Vi valde olika kulörer på tegel, så att varje grupp av hus får sin egen identitet. Vackert avstämd skala i rött, rödgult och rosa.

Radhusen i området är ritade av

Jaeneckes Arkitektgrupp medan vi står för stadsplanen, 1¹/₂-planshusen och det lite ovanliga 1³/₄-planshusen. De sistnämnda husen är vi extra stolta över. Det är ett mycket ekonomiskt hus som tar liten plats på marken. Och fönstren vid takfoten släpper in fint ljus utan att det behövs någon takkupa.”

Kv. Östragård i Åkarp, mellan Malmö och Lund.

Arkitektkontor: Thurfjell Arkitektkontor, Malmö.

Arkitekter: Nina Gustafson, Christer Larsson, Mats Olsson, Lars Wester.

Tegel: borstat tegel från Minnesberg.

Byggår: 1978–79.

Byggherre: Burlövs kommun.

Totalentreprenör: Kullenbergbyggen Malmö AB.

”Riksbankstegel.”

Kvarteret S:t Peter ligger centralt i Lund. Inne på gården finns småhus. Kvarteret rymmer också handikappbostäder och tandklinik.

Teglet är specialbränt. Benämningen ”riksbankstegel” har det fått från riksbankens filial i Malmö, som är byggd i samma typ av tegel.

Kv. S:t Peter i Lund.

Arkitektkontor: C-O Klingspor Arkitektfirma AB, Lund.

Tegel: rött, trådkuret, blandsorterat specialtegel från Klippan.

Byggår: 1979–80.

Byggherre: HSB Bostadsrättsförening, S:t Peter.

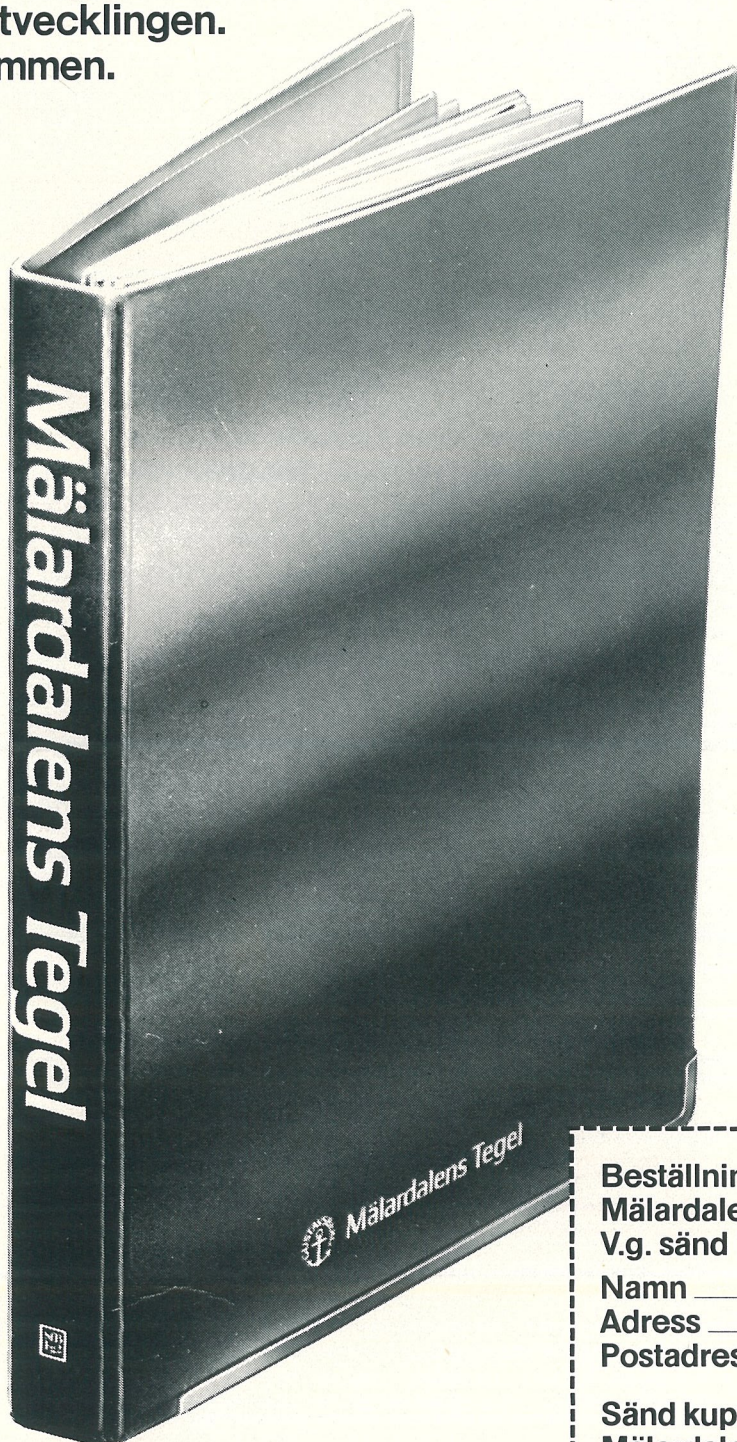
Entreprenör: SIAB, Malmö.

4 nya

Två gula, en grå och en helt ny färg som vi kallar Rosett. Det handlar förstås om tegel. Alla som har Mälardalens sortimentspärm får automatiskt mer information. Om du inte har pärmen kan du beställa den med kupongen. Då får du en komplett förteckning över vårt aktuella sortiment av vägg-, mark- och taktegel samt olika tillbehör. Dessutom kontinuerlig information i takt med utvecklingen.

Välkommen.

Beställningskupong för de som inte har
Mälardalens tegel-pärm.
V.g. sänd 1 pärm till:

Namn _____
Adress _____
Postadress _____

Sänd kupongen till
Mälardalens Tegel
Box 300 47
104 25 STOCKHOLM

Mälardalens Tegel

Gamla Hjärup, mellan Malmö och Lund.

Arkitektkontor: Sten Samuelssons Arkitektkontor AB, Lund.

Tegel: gult, schatterat, borstat tegel från Bara.

Byggår: 1980.

Byggherre: BPA.

Entreprenör: BPA.

Villor i Häljarp, Landskrona. Etapp 4.
Arkitektkontor: Småhusbyrån,
 Malmö.

Tegel: gult, borstat från Östra
 Grevie. Brunt, borstat från Slotts-
 möllan. Läderfärgat, borstat från
 Kanik.

Byggår: 1976–78.

Byggherre: Landskronaindustrier-
 nas Bostads AB.

Entreprenör: Bygg AB Loba, Furu-
 lund.

Radhusen i kvarteret Kaninen ligger längs Falsterbogatan i Helsingborg. Det är en ganska nedsliten stadsdel med äldre hus och uppvuxna trädgårdar.

Arkitekterna Bengt Blasberg och Henrik Jais-Nielsen ritade husen som stod klara 1980.

”Man tänkte nog bygga stora hus här, men det blev i stället 22 radhus. De har ett bra läge, cirka 10 minuters promenad från centrum.

Husen ligger precis vid gatan och har sina privata trädgårdar på baksidan. De som bor i husen kan följa livet på gatan genom burspråket i köket.

För att få radhusen att smälta in i bebyggelsen runt omkring och för att ge dem en stadsmässig karaktär valde vi tegel som fasadmateriäl. Kompletterat med vita snickerier och brunröda trädbeklädnader.”

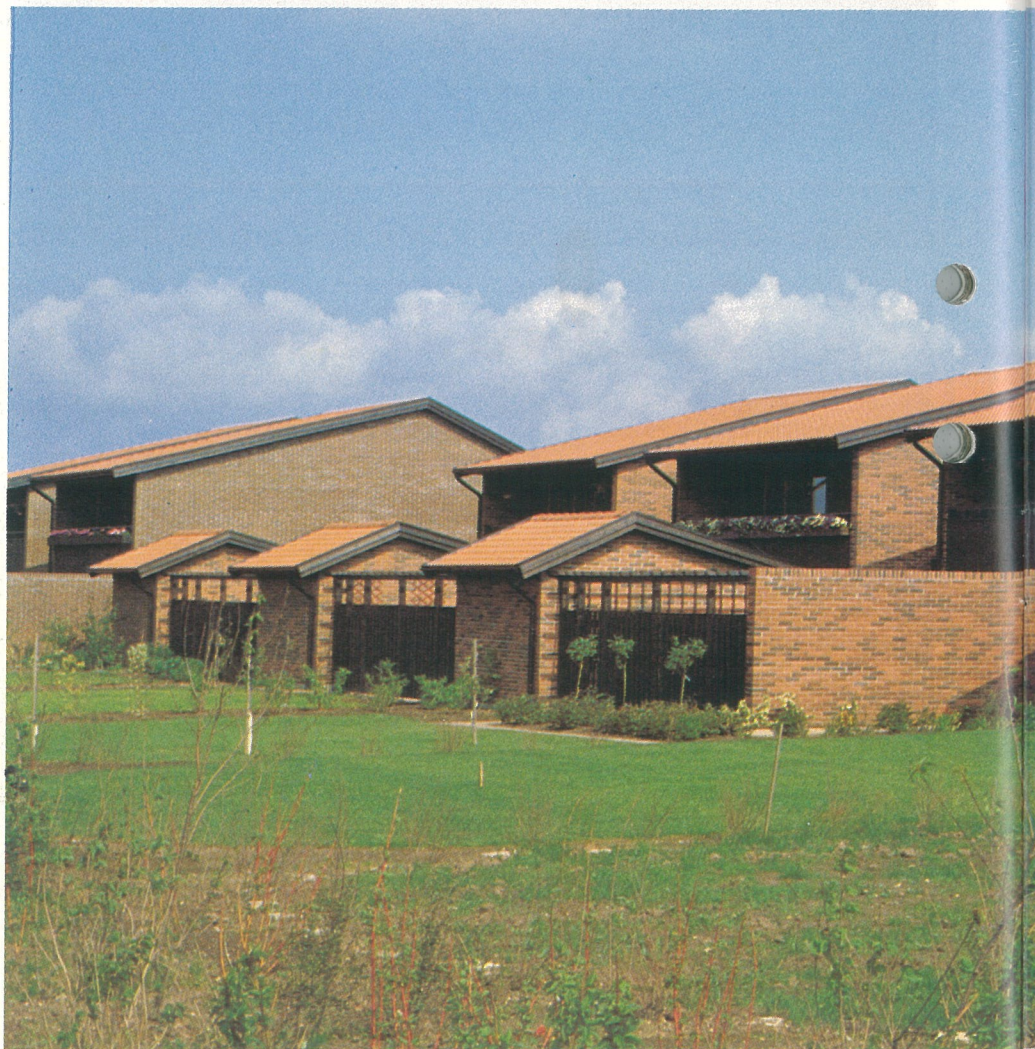
Kv. Kaninen, Helsingborg.

Arkitektkontor: Bengt Blasberg och Henrik Jais-Nielsen, Helsingborg.

Tegel: rosa, trådkuret tegel från Klippan.

Byggår: 1980.

Entreprenör: SIAB, Bjuv.

Kv. Stockasjön i Malmö.

Arkitektkontor: SCG Arkitektkontor AB, Malmö.

Arkitekt: Bo Walldén.

Tegel: Slottsmöllan, rött, reducerat, borstat (Slottsklinker). Slottsmöllan, brunt, reducerat, borstat (Exklusiv).

Byggår: 1979.

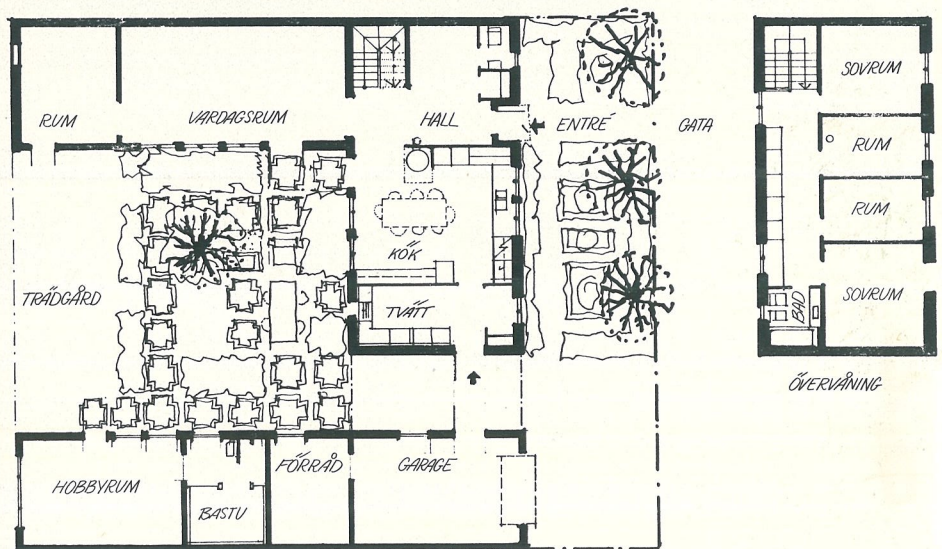
Entreprenör: Skånska Cementgjuteriet, Malmö.

”Husen, murarna och gårdarna är f

ormade utifrån teglets möjligheter.”

Området omfattar ett sextiotal tomter med tvåvåningshus, byggda i vinkel och med goda möjligheter att byggas ut.

Den kringbyggda gården, atriet, bildar den fullständiga byggnaden.

Husen uppfördes i början på sjuttioalet med statliga lån. Byggekostnaden inklusive tomt uppgick då till 130.000 kronor.

Grunden utgörs av luftat betongbjälklag, torpargrund. Husen är konstruerade med trästomme från Hultsfred och utvändigt murat med tegel från Östra Grevie. Även

många av gårdarna har belagts med samma tegel.

Arkitekturen är formad utifrån teglet. Fasader, gavlar och murverk omsluter tomterna, så att gårdarna blir fria från insyn.

Våningshöjderna varierar och ger utblick mot horisonten. I klart väder kan Köpenhamn skönjas.

Villaområde på Norra Fäladan, Bygglovsgränden m fl i Lund.
Arkitektkontor: Lundquist-Rendahl Arkitektkontor i Lund.

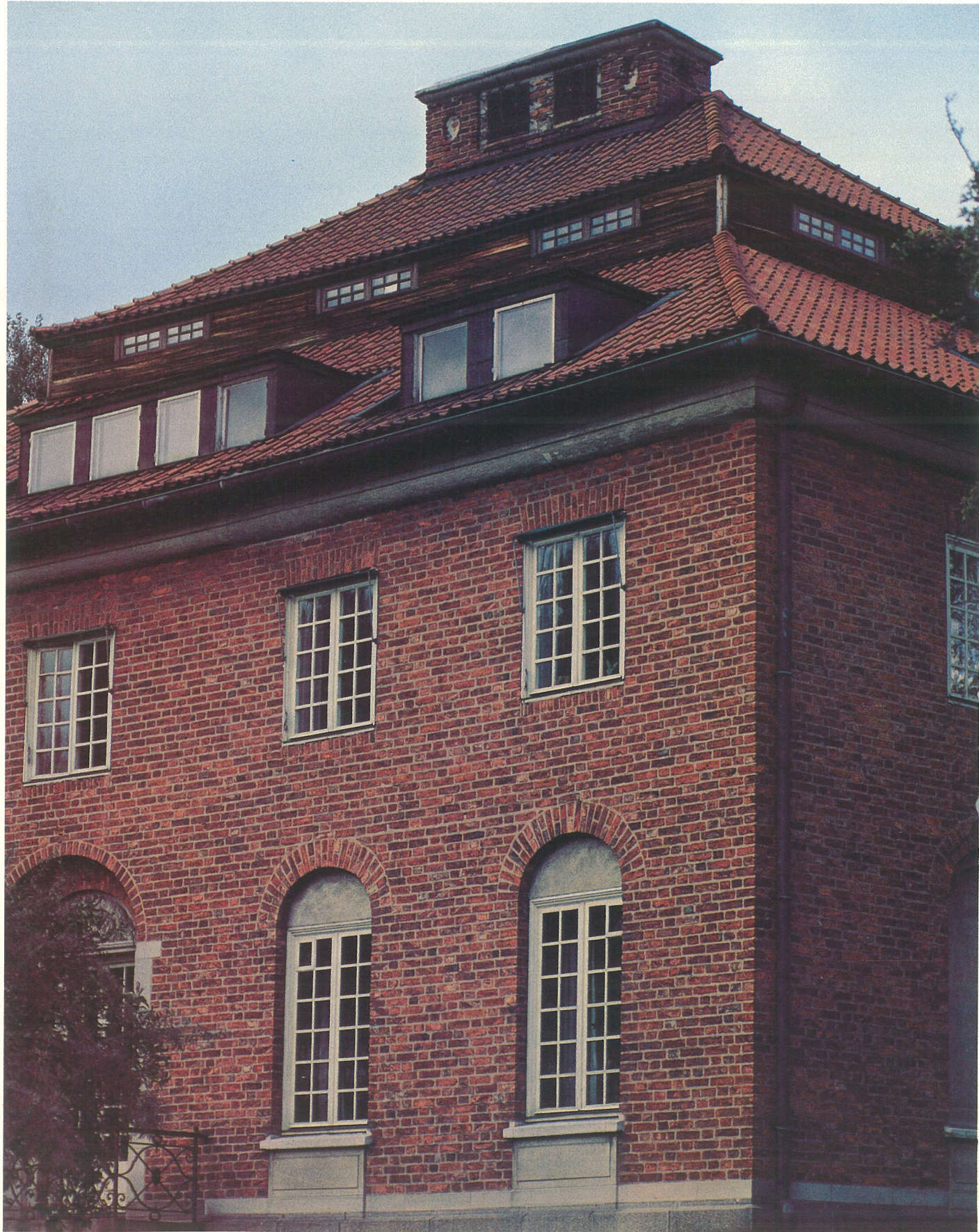
Tegel: rödbrunt, spånat och reducerat tegel från Östra Grevie.

Utnyttja teglets resurser bättre:

Tegel är ett bärande material.

Åtskilliga villor som byggdes på tex 20-talet har massiva, bärande tegelväggar.

Teglets bärande egenskaper börjar upptäckas på nytt. Forskning och praktiska prov har lett fram till nya konstruktioner som kräver mindre byggmaterial och som ger bättre värmeekonomi.

I USA och Sverige har man provat att bygga småhus med bärande 1/2-stens tegelytterväggar utan regelstomme. Skalet av fasadtegel har fått bära all last.

Erfarenheten visar, att genom att låta tegelskalet bära all last när man framför allt tre fördelar:

1. Då murverket genom sin styvhet tar upp huvudparten av vindlasten kan reglarna slopas.
2. Lägre k-värde med samma mängd isolering genom att undvika de köldbryggor som reglarna utgör.
3. Byggekostnaden för innerskalet blir lägre eftersom det kan utformas på ett enklare sätt.

Pilotprojekt i Trelleborg.

För Nyhems-området i Trelleborg håller man på och projekterar 22 småhus med tegelfasad. Ett av nusen kommer att byggas med bärande ytterväggar av fasadtegel.

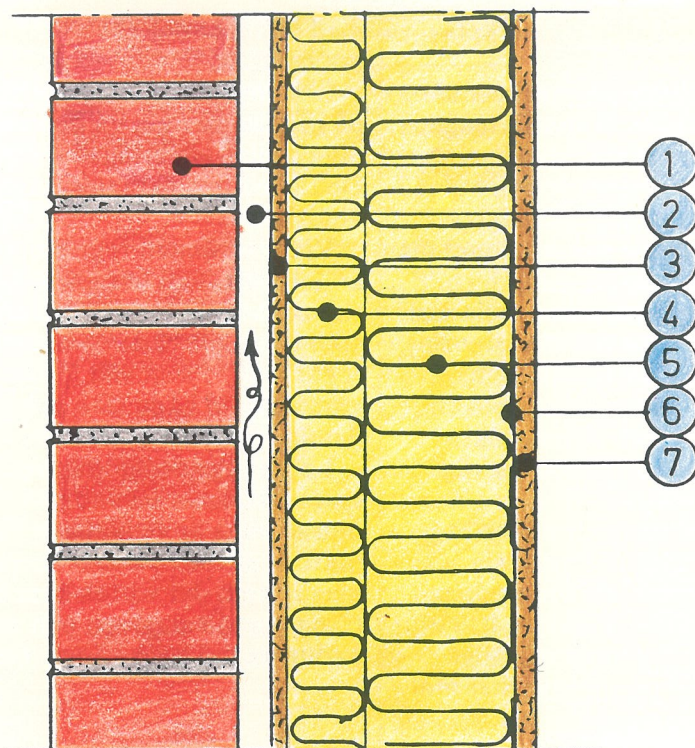
Byggstarten är planerad till december 1981 och de första familjerna beräknas flytta in sommaren 1982.

Grunden för pilotprojektet är ett teoretiskt utvecklingsprogram som initierats av Tegelinindustrins Centralkontor. Utvecklingsarbetet har utförts tillsammans med Tekn.dr Arne Johnson Ingenjörbyrå AB och finansierats av Byggeforskningsrådet. Resultatet står att läsa i en färsk BFR-rapport R27:1981-Småhus, **Bärande ytterväggar av tegel**. Författare är Arne Cajdert, Per-Olof Carlson och Håkan Lantz.

Beräkningsregler.

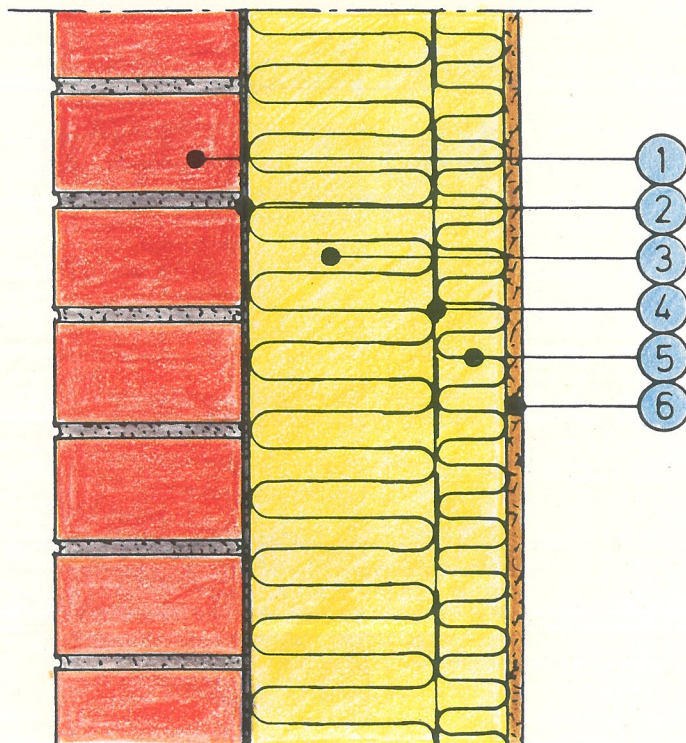
Tegelmurverkets goda hållfasthet när det gäller tryck innebär att vertikala laster från snö och takkonstruktion normalt kan tas upp med betryggande säkerhetsmarginal. Endast för koncentrerade laster på t ex fönsterpelare brukar det vara motiverat med en närmare kontroll. Med en 2-sten bred fönsterpelare kan man i regel klara angränsande fönsteröppningar med upp till 2,6 m bredd.

Vid horisontell vindlast utsätts väggen samtidigt för tryck och böjning. Den vertikala last som murverket klarar minskar då något, men detta kompenseras mer än väl av vindsuget på taket. Detta lastfall blir därför i regel inte

Regelvägg med fasadtegel.

- 6 { ① 120 murverk
  - ② Luftspalt
  - 3 { ③ Uteskiva, gips eller likv.
  - 2 { ④ Yttre isolering
  - 1 { ⑤ Inre isolering mellan bärande reglar
  - 4 { ⑥ Diffspärr
  - 5 { ⑦ Skivbeklädning
- ↑ Arbetsgång

Bärande fasadtegelvägg.

- 1 { ① 120 murverk, bärande
  - 2 { ② Slamning
  - 3 { ③ Yttre isolering
  - 4 { ④ Diff.spärr
  - 5 { ⑤ Inre isolering mellan reglar 45x45 c600
  - 6 { ⑥ Skivbeklädning
- ↑ Arbetsgång

avgörande för tegelmurverkets tryckhållfasthet.

Avgörande för murverkets bärförmåga är istället dess förmåga att klara av de böjdragpåkänningar som vinden orsakar. Väggen måste kunna ta upp vindlasten med betryggande säkerhet mot att sprickor slår upp.

Att dimensionera en vindlastad tegelvägg enligt elasticitetsteorin, t ex med hjälp av tabeller eller diagram för plattor i handboken BYGG, har visat sig ge osäkra resultat. Ofta underskattas vägens bärförmåga.

Dimensionering med **brottninje-analogi** har däremot visat sig stämma överens med provningsresultat (se även Tegel nr 4/1976). Med tillåtna böjmoment enligt SBN får man rimlig säkerhet mot sprickbildning och kollaps.

Konstruktionsdetaljer.

Den bärande funktionen hos tegel-ytterväggen och slopan det av väggreglarna för med sig något annorlunda lösningar av vissa konstruktionsdetaljer. Förslag har utarbetats till hur de detaljerna i princip skulle kunna utformas. De konstruktionsdetaljer som i första hand påverkas är:

1. Anslutningen mellan vägg och tak med hänsyn till bl a vindsug och fuktrörelser hos takstolar.
2. Sockelns utformning med hänsyn till att vertikallasten förs in nära fasadens ytterliv.
3. Utformning av vertikala avstyvningar.
4. Överföring av vindlast till gavelväggar.

Klimatskydd.

Ytterväggarna ska skydda mot klimatets inverkan genom att ge nödvändig värmeisolering, vara tillräckligt lufttäta och ge ett gott fuktskydd. För små hus med bärande ytterväggar av tegel är förutsättningarna att få ett bra klimatskydd större än för hus med regelstomme.

Genom att slopa de bärande reglarna försvinner de köldbryggor som reglarna utgör. På så sätt kan man med bibehållen värmeisoleringsförmåga minska isolertjockleken från exempelvis 16,5 till 14 cm, vilket i sin tur innebär att byggkostnaden kan minskas.

När det inte finns några regler blir isolerskiktet obrutet och där-

med ökar sannolikheten för ett bra resultat.

Genom att slamma tegelväggen på insidan blir det en god anläggning mellan isolering och murverk. Detta bedöms vara tillräckligt som vindskydd.

Vid traditionell regelstomme är det vanligt att utanpå isoleringsskivorna sätta ett skivmaterial som tjänstgör både som vind- och regnskydd. På så sätt får man klimatskydd både före och efter det att väggen murats.

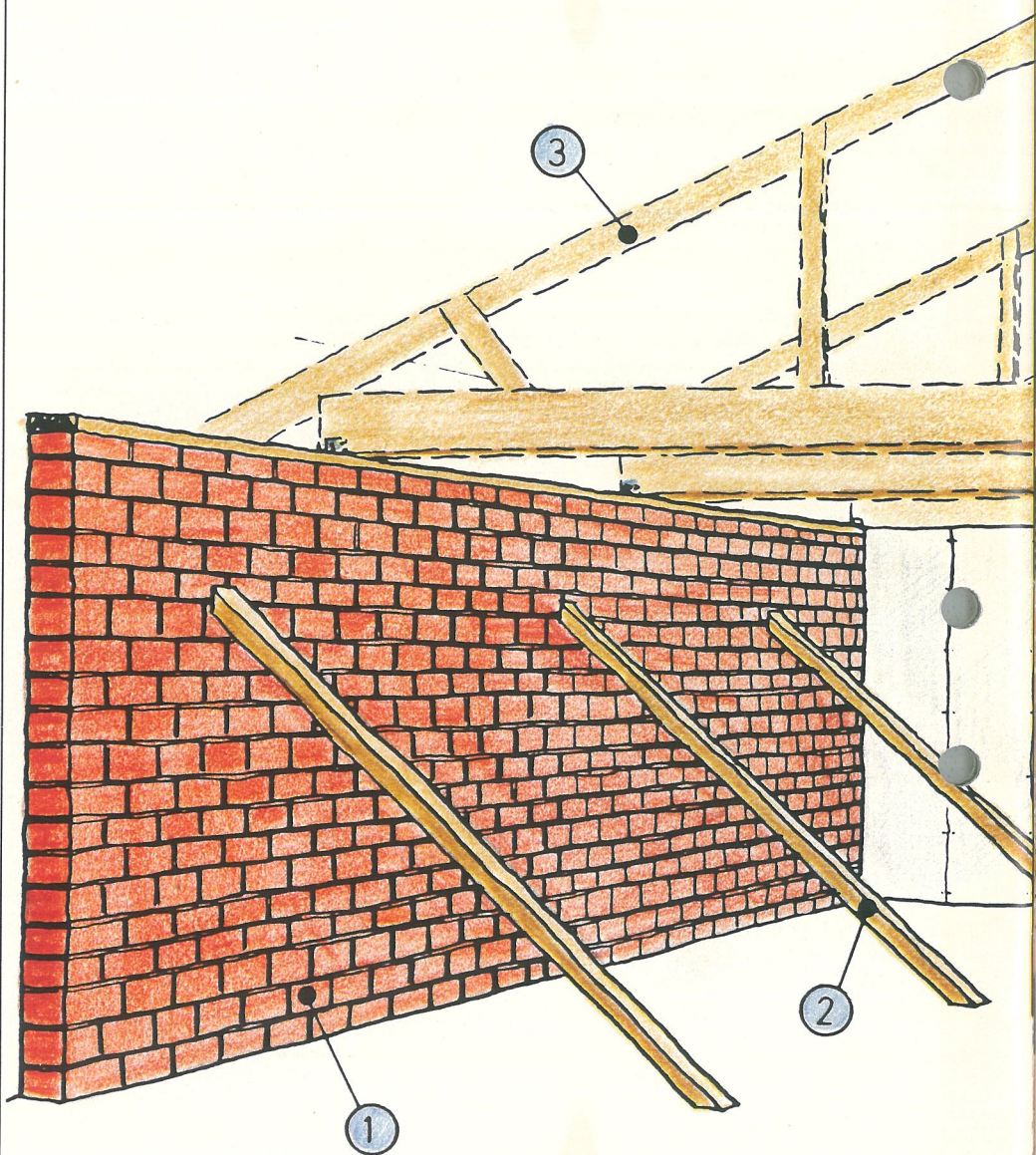
I ett byggsystem utan regler muras däremot teglet först. En murad vägg är visserligen inte fukttät, men den klarar normalt att magasinera det vatten som kan tränga in vid slagregn och senare avdunsta vid torrt väder. Genom

att slamma insidan av murverket kan risken för vattengenomträngning minskas ytterligare.

Arbetsutförande.

Det bärande fasadteglet måste naturligtvis muras innan taket kan utföras och invändiga arbeten påbörjas.

Om man bygger på vintern medför metoden bl a, att man måste ta större hänsyn till utetemperatur jämfört med att bygga på vanligt sätt.

Det ställs också större krav på hur murningsarbetet utförs, eftersom det inte finns någon regelstomme att rikta efter. Murningen bör därför utföras i klass 1. Under murningsarbetet måste väggen stadgas mot vindlasten.

De här skillnaderna leder till att arbetsgången blir något annorlunda än den vanliga. Först murar man väggarna och monterar stag.

I nästa skede monteras takstolar, taktäckning, stabiliserande innerväggar och innertak innan stagen tas bort. Därefter kompletteras ytterväggen på insidan.

Ekonomi.

En kalkyl över vad som skiljer ett traditionellt utförande från ett utan väggreglar visar att det senare står sig väl ur ekonomisk synvinkel.

Sammanfattningsvis kan sägas, att arbetskostnaderna blir något högre. I gengäld blir materialkostnaderna lägre.

Slutsats.

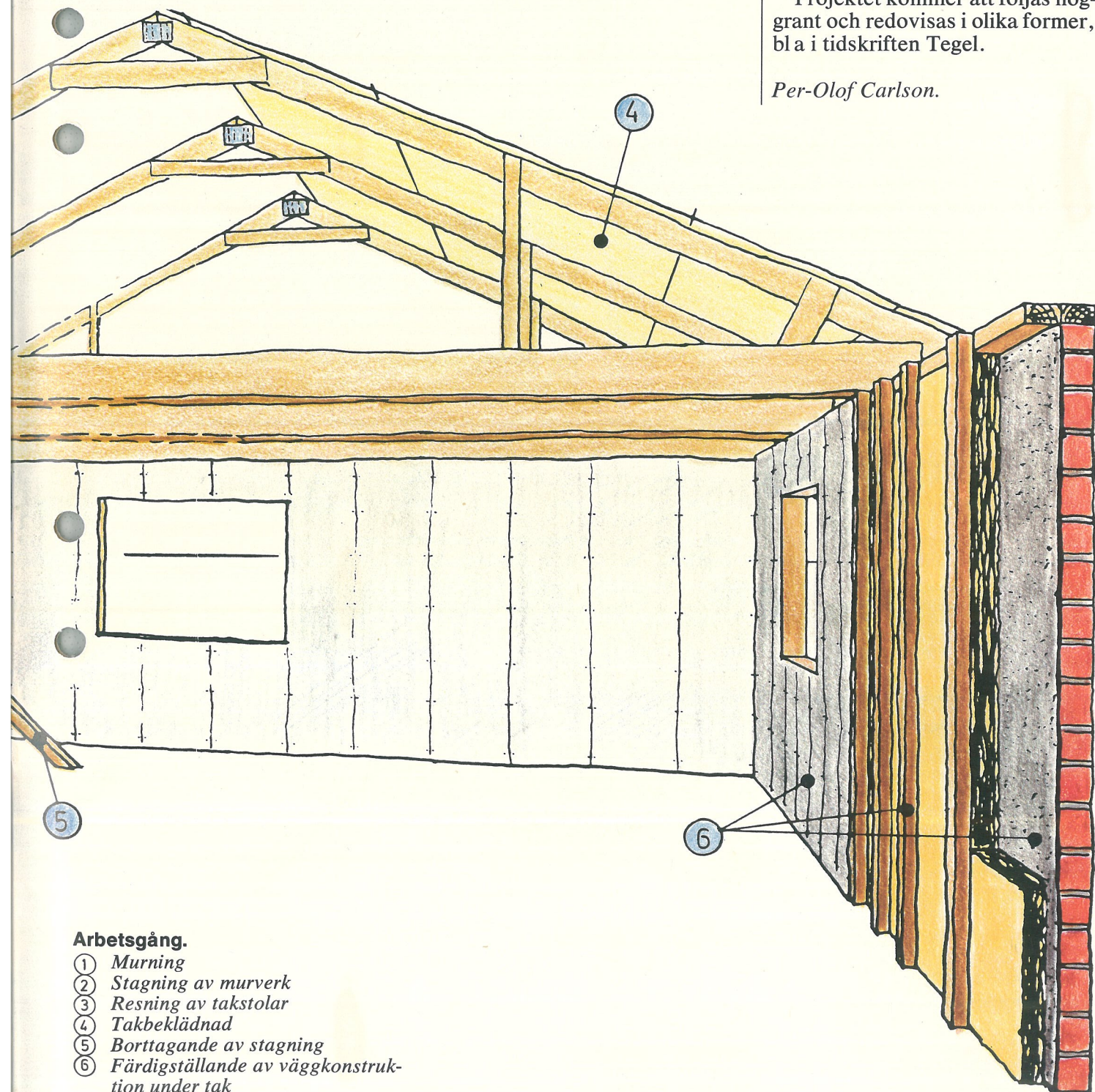
Det teoretiska utvecklingsarbetet visar, att det är tekniskt möjligt att bygga småhus med bärande tegelväggar. Och att de har vissa klara fördelar jämfört med traditionellt byggande med regelstomme.

Slutsatserna grundas bl a på att väggarna muras på plats. Genom att utveckla förtillverkade vägg-element kan man nå ytterligare fördelar.

Utifrån det teoretiska arbetet bör det finnas stora möjligheter att förenkla arbetet i praktiken. Pilotprojektet i Trelleborg kommer därför mycket lämpligt.

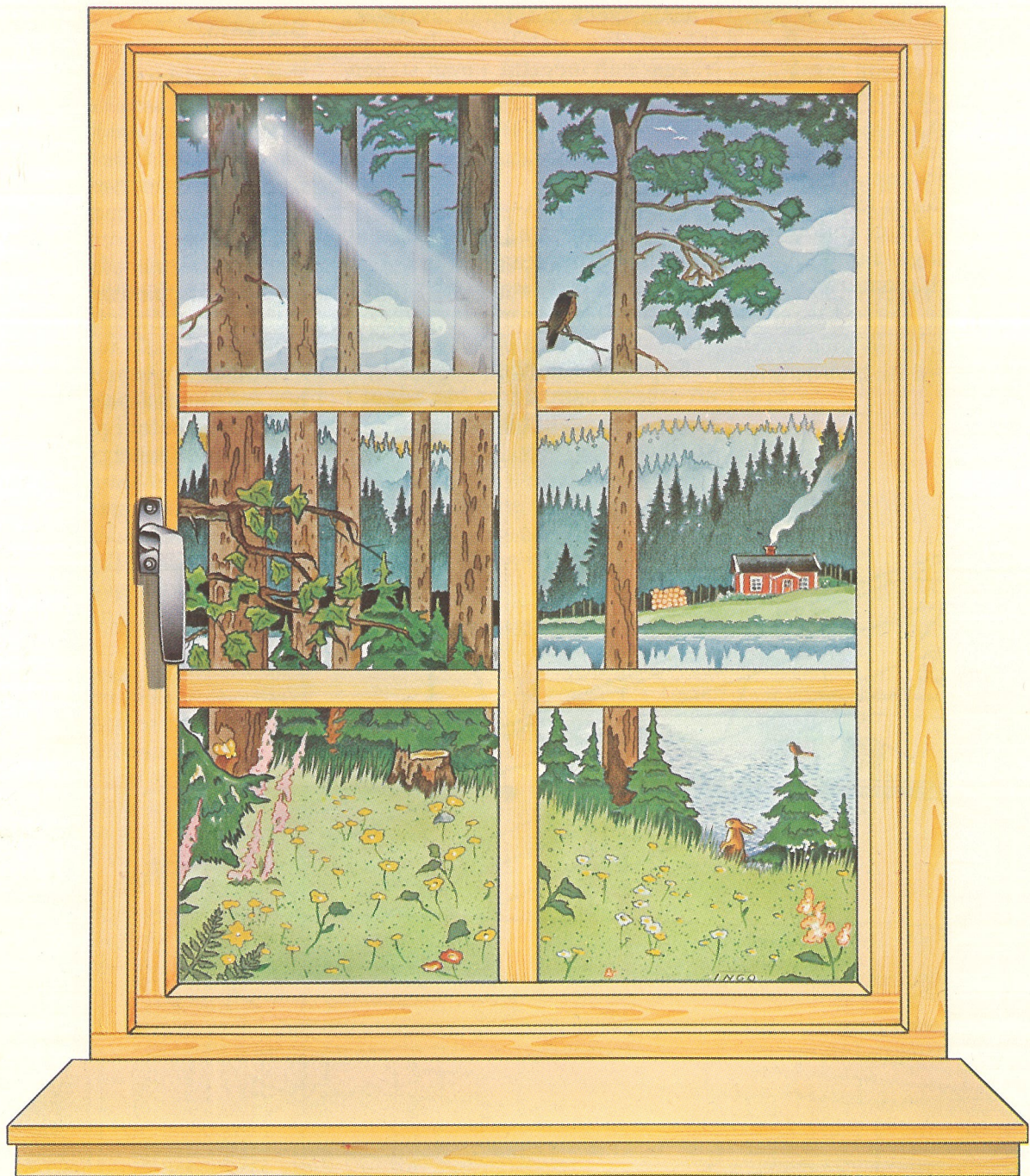
Projektet kommer att följas noggrant och redovisas i olika former, bl a i tidskriften Tegel.

Per-Olof Carlson.

Arbetsgång.

- ① Murning
- ② Stagning av murverk
- ③ Resning av takstolar
- ④ Takbeklädning
- ⑤ Borttagande av stagning
- ⑥ Färdigställande av väggkonstruktion under tak

Vilket fönstermaterial har bäst framtidsutsikter?

Hur klarar sig de gamla hederliga träfönstren i en ekonomisk jämförelse med nya fönstermaterial som plast och aluminium?

Hur ser kalkylen ut på 30 år, om man räknar in allt som påverkar totalkostnaden; inköp, underhåll och kapitalkostnader?

Träinformation har svaren.

Vi har tagit fram en serie kalkylexempel som tydligt redovisar skillnaderna i kronor och ören.

Att jämförelserna utfaller till träfönstrens fördel är lätt att gissa, eftersom det är Träinformation som står bakom den här annonsen.

Att jämförelserna bygger på ett objektiva bakgrundsmaterial kan du övertyga dig om när du har rapporten i din hand.

Ge oss bara din kupong!

Beslutsunderlag för fönsterväljare, tack.

Namn _____

Företag _____

Adress _____

Postadress _____

Till Träinformation, Box 34, 18321 Täby.

NATURA

BOHUS

FORSSA

BoFo Tegel

Kråketorpsgatan 10C,
431 33 Mölndal,

Tel. 031/87 04 90

Portus från Slottsmöllan:

Grundtonen är ljukt varmbrun. Färgspelet är finstämt och mjukt nyanserat i en brunskala som skiftar med ljuset. Så någon riktigt rättvisande uppfattning får du inte av en enda bild.

Men å andra sidan är det en sten som tål att tittas på mer än en gång.

Portus finns både trådkuren och borstad.

Tegelcentralen.

Malmö 040-734 20, Göteborg 031-27 21 40, Jönköping 036-16 50 75, Stockholm 08-35 48 38.